

Søren Baggesen

Litteraturhistorikerens problem som traditionsbærer

– et arbejdsblad

De her offentliggjorte betragtninger er oprindelig fremsat i en helt konkret arbejdssituation. De blev sendt som diskussionsindlæg til et seminar i *Projekt dansk litteraturhistorie*¹, hvor projektets redaktionelle medlemmer for første gang mødtes in pleno med de faghistorikere, der er tilknyttet projektet som konsulenter. Jeg udformede dengang mit indlæg som et brev, og det fremlægges her praktisk talt uredigeret. Jeg har blot fjernet nogle indledende og afsluttende bemærkninger af privat karakter, som markerede skriftets genre.

Det er fuldt bevidst, jeg ikke redigerer mere i papiret, nu hvor *Kultur og klasses* redaktion ønsker at offentliggøre det, selv om dets brevkarakter stadig er så tydelig, at visse dele af det nok kun er fuldt tilgængelige for brevets oprindelige adressater. Papiret er led i en proces, for mig personligt og i den projektgruppe det er skrevet til. Det er ikke en afhandling, og jeg ønsker ikke det skal tage sig ud som en sådan. Når jeg alligevel tror, det har mening at offentliggøre det, skyldes det min overbevisning om, at den proces der er tale om, er igang mange andre steder end i vores projektgruppe. Trods sine indforståetheder og direkte henvisninger til *Projekt dansk litteraturhistorie*, er papiret efter min bedste overbevisning alment nok til, at det vil kunne nyttiggøres også af folk uden for gruppen, der ser sig stillet over for det problemkompleks, jeg her forsøger at tackle.

Sådan set er det en problematisk sag at beskæftige sig med den danske „guldalder“. Groft sagt er perioden 1807-49 en *reaktionær* periode i danmarkshistorien. Progressivitet finder man i realiteten kun ét sted i den tids danske samfund: i bondestandens

kommen til bevidsthed og konsolidering som klasse – og endda kan man sige, er det tvivlsomt hvor progressiv den bevægelse var i et lidt længere sigt: som Martin Zerlang påviser i sit speciale² var det agrare småborgerskab både fundamentalt som klasse og i sin klassebevidstheds udtryk præget af en „usamtidighed“, der langt ud over klassens eget samfundsmæssige område (f. eks. som den fra landet indvandrede byarbejders åndelige arv), har virket tilslørende på den reelle modsigelse mellem lønarbejde og kapital i det samfund, der var under dannelse.

Og som sagt, bortset fra på de udstykkede gårde er der ingen progressivitet at finde i „guldalderens“ Danmark. Efter min opfattelse er det nemlig falsk at se en borgerlig progressivitet i den velstandsperiode, som Danmark oplever fra og med kornpriserens stigning i slutningen af 20'erne og op igennem 30'erne og 40'erne. Det er ganske vist rigtigt at perioden her ser et byborgerskab, der med bøndernes faktiske og potentielle magt som løftestang vipper den allerede døde enevælde af pinden. Og ganske vist resulterer denne bevægelse i en grundlov, der på mange måder radikalt-demokratisk synes at indløse de fleste af de borgerligt-revolutionære slagord, som det danske byborgerskab tilegnede sig fra sine mere reelt-radikale europæiske forbilleder. Men som min formulering vist allerede har antydnet, anser jeg det for falsk at opfatte dette borgerskab i de nationalliberales skikkelse som virkelig revolutionært. Den konservatisme som det så at sige umiddelbart – i forskrækkelse over egen dristighed med grundloven – afslører også i sin retorik, var dets egentlige identitet også i 30'erne og 40'erne. Dets revolutionære slagord og demokratiske attituder var som 'klassesprog'³ næsten ren retorik (næsten fordi utilfredsheden med enevælden var reel nok), og man kan snart blive misantropisk nok til at mene, at den først og fremmest havde til formål at imponere de talende selv.

Litteraturhistorisk er det det samme periodens reaktionære grundpræg, der gør det rimeligt at sammenfatte dens (embedsborgerlige) digtning, æstetiseringen og filosofien under betegnelsen „biedermeier“ og holde begreber som „romantik“ og „romantisme“ i reserve som bi- og kontrastbegreber. Der foregår en livlig udveksling med det øvrige Europa i perioden. Danmark isolerer sig ikke, tværtimod rejser digtere og andre skønlitteratur Europatryndt på tilskud fra statens kasse, og periodens danske kulturliv

er internationalt velorienteret. Men denne orienterings kvantitative omfang uførtalt, er den kvalitativt uhyre ensartet. Den danske kulturelites egeneksistens og selvforståelse filtrerer importen effektivt. Ved udeladelser, fortællinger og fortolkninger udelukkes også de udfordringer, som kunne være formuleret ad den vej, kulturen bevarer sin ærbarhed.

At vi så kan takke den samme periode for dens overlevering af eventuelle kulturalternativer, fordi dens interesse for det „folkelige“ betød, at den satte en indsamling og nedskrivning af den mundtlige tradition igang på det tidspunkt, hvor denne tradition begyndte at dø ud, ændrer ikke noget ved billedet. Tværtimod. Selvfølgelig må man vurdere det positivt, at denne redningsaktion overhovedet fandt sted. Men for så vidt man ikke interesserer sig for det således reddede (der jo ikke er produceret i perioden) men for redningen selv – altså for den periodespecifik karakter af den måde hvorpå indsamlingsarbejdet fandt sted – så bliver det igen netop de ideologiske filtre, man kommer til at beskæftige sig med; og det er ikke langt fra at man må opfatte hele denne side af periodens indsats som en beslaglæggelse af de mundtlige traditioners materiale til formål, der står i strikte modsætning til materialets intention eller i hvert fald dets produktionsvilkår. Som perioden har overleveret det, eller søgt at overlevere det, er det ikke alternativt, men tværtimod et element i den altharmoniserende idyl.

Med alt dette er perioden stadigvæk den, der karakteriseres som „guldalderen“ i den danske kunst- og litteraturhistorie. Det er den først og fremmest i den borgerlige dannelses opfattelse af den nationale ånd og historie – hvilket vel er naturligt nok al den stund perioden er just denne dannelses tilblivelsesperiode. Men opfattelsen af perioden som „guldalderen“ er udbredt langt ud over gymnasiets klassespecifikke traditionsforvaltning. Muligvis, måske endda rimeligvis, har et halvt århundredes gymnasiale propaganda været kernen i den ideologiske formation der har bevirket opfattelsens udbredelse, men under alle omstændigheder er den nu knyttet til en række tekstuelle fænomener, der har sin sociale tilknytning og funktion helt andre steder end i gymnasiets litterære og historiske pensum. Det vil snart blive illustreret eksemplarisk i butiksvinduernes juleudstillinger, som det er blevet det år efter år. Det illustreres i kongefamiliens stilling i den na-

tionale propaganda: kongeskibet „Dannebrog“ sommerkrydstogter gennem fjorde og bæltter er en forstørrelse af Frederik VI's søndagsroture gennem kanalerne i Frederiksberg Have. Og når Socialdemokratiet bl. a. begrundet sin reformisme med henvisning til, at Danmark er uden revolutionær tradition, så er det i ligeså høj grad det danske borgerskabs annæmmelse af de borgerlige revolutioner i det tidlige 19. århundrede, som det er arbejderens politiske adfærd i det 20., der er referencepunktet.

Alt det her er noget, der tidligere er blevet gjort opmærksom på i projektets sammenhæng, perioden er fra begyndelsen blevet overordnet karakteriseret som et 'ideologisk reservoir for dansk konservatisme'. Og langt hen er det aldeles uproblematisk: nøjere at udrede indholdet i dette reservoir, at vise dets ideologiske karakter og at specificere dets historiske tilblivelsesbetingelser må klart nok være en central opgave for det afsnit af litteraturhistorien, der skal omhandle perioden 1807-49. Jeg anser det heller ikke for problematisk at formidle denne indsigt i en sammenhæng, der gør det klart, at allerede mens denne ideologiske dannelse blev til, fremkaldte den sit eget oprør; og derfor at lade de skikkelser, som var bærere af dette oprør – først og fremmest Blicher, Grundtvig, Andersen, Aarestrup og Kierkegaard – fremstå som periodens helte og i den forstand gøre dem til de centrale figurer i fremstillingen.

Men netop denne formulering fører mig frem til det punkt, hvor sagen bliver mig problematisk, og hvor jeg længe ikke har kunnet komme ud af stedet.

Det hænger sammen med en opfattelse af, at litteraturhistorien vil blive politisk betydningsløs, både hvis den begrænser sig til den videnskabeligt korrekte fortidsanalyse, og hvis den antager en ideologisk-likvidatorisk traditions-'formidling' som sin eneste holdningsdannende intention.

Utilstrækkeligheden af sidstnævnte behøver jeg næppe at opholde mig så meget ved. Det er indlysende, at en ideologisk-kritisk holdning må være en del af fremstillingens beredskab. Men det er vel også efterhånden en almindelig erfaring, at den rene ideologisk-kritiks frigørende effekt er begrænset – nemlig just til dem, der specifikt er dannede i den borgerlige ideologiske billede. Og idag er situationen vel simpelthen den, at hvis det eneste formål med

at skrive en dansk litteraturhistorie skulle være at få afskrevet den hele litterære tradition som bærer af borgerlig ideologi, så ville det være både det letteste og det mest effektive at lade være med at skrive litteraturhistorien – al den stund alle statsapparatets ideologiske institutioner (incl. gymnasiet) er godt på vej til helt at holde op med at formidle denne tradition.

Derimod er det sin sag at påstå, at den 'videnskabeligt korrekte fortidsanalyse' også er et utilstrækkeligt mål for litteraturhistorien at stille sig. Og i hvert fald kan mine betæneligheder i den henseende nemt afvises ved en tautologi, der siger, at fortidsanalysen just viser sin videnskabelige korrekthed ved den bevidstgørende effekt, den har. Hertil er blot at gøre opmærksom på at denne tautologi „begs the question“ (for nu at bruge en engelsk frase, som jeg ikke har en tilfredsstillende oversættelse af). Noget kunne derfor tyde på, at jeg har fået sagen stillet forkert op, også for mig selv, så jeg må hellere prøve at forklare, hvorfra mine betæneligheder stammer. De har to kilder.

Den ene springer af det sidste års arbejde i projektet, specielt som det er kommet til udtryk på Hjarnø-seminaret og i vores arbejdsrapport. Jeg er udmærket klar over, at dette arbejde pr. definition er af en art, der ikke tillader mig at drage mine konklusioner af det, den slags forberedende manøvrer har nødvendigvis en licentiatagtig karakter, der ikke afslører, men tilslører arbejdets egentlige retning. Men jeg vil overlade den højere retfærdighed til forskningsrådet, for til gengæld at udtrykke min uretfærdige irritation over den måde vi, jeg selv og I andre, arbejdede og diskuterede på i sommer. Det der bekymrer mig er, at vi i en bestræbelse på at fatte de virkelige sammenhænge op igennem historien mere og mere synes at køre over i en forskelsløs evolutionisme. Det har fået sit næsten komiske udtryk på den måde, at samtidig med at vores berettigede modvilje mod at se 'kapitalismen slå igennem' i hvert eneste årti siden Ansgar har ført til at det er ligeved Danmark slet ikke når at blive kapitalistisk i vores telefonbog, så rykker alle enkeltfænomener: pengeøkonomi, statsbureaukrati, folkeskole, kernefamilie, længere og længere ned. De begynder allesammen tidligere og tidligere – som ansatser, kimformer, forformer og hvad ved jeg. Resultatet er at vi tenderer til at fremstille historien som en række transformationer af det allerede givne. I sådan en historieforståelse får revolutio-

nerne ikke en ærlig chance, og det radikalt nye kan slet ikke optræde i den.

Den anden kilde til mine betæneligheder stammer fra diskussioner som jeg har været med til, ikke så meget i projektets sammenhæng som udenfor og måske specielt i projektgrupper på Roskilde Universitets Center. Det har været diskussioner om, hvorvidt dette eller hint historiske fænomen skulle betragtes som „progressivt“ eller „regressivt“. Karakteristisk for sådanne diskussioner er nemlig altid, at de ikke i og for sig er vurderingsdiskussioner. De er – i hvert fald retorisk eller det er vel kærligere at sige intentionelt – objektivt videnskabelige. Det er de i kraft af at de har et *objektivt kriterium* i historien: et fænomen er „progressivt“ for så vidt det bidrager nødvendigt til det historisk efterfølgende fænomen (og specielt til dette fænomens „progressive“ side). Det betyder sagt kort, at „progressive“ fænomener er sådanne som i almindelighed har befordret den kapitalistiske udvikling, og specielt sådanne som har befordret en moderne kapitalistisk udvikling. Sådanne diskussioner kommer der ofte meget fornuftigt ud af. Det gør der bl. a. fordi de jo med deres kriterium har en indbygget sikring mod moralisme. Alligevel føler jeg en vis uro ved kriteriet, fordi det synes at sætte historiens fakticitet som sin egen dommer. Dermed peger denne type af diskussion på en fare af samme art som den 'transformationshistoriske fejlslutning' jeg har sporet i projektet. Dette objektive kriterium for „progressivt eller regressivt“ har nemlig også den egenskab at gøre historien eksklusiv på en måde der tendentielt udelukker det radikalt nye, idet det begrænser historien til det faktisk historiske. Men for at få fat i det radikalt nye må også det muligt historiske tænkes med i historien.

Så vidt jeg selv er i stand til at udrede de tråde jeg her lidt fortvivlet hiver i, har alt dette det med den 'videnskabeligt korrekte fortidsanalyse' som projektets målsætning at gøre, at en sådan analyse må slå sig til tåls med den rigtige forklaring på de historiske fænomener. Men derved bliver vores historieskrivning reduktionistisk på en måde, der truer med at reducere historien bort. Hvad jeg mener med det er at en sådan historieskrivning tenderer imod at se bort fra sig selv som traditionsbærer; den må så at sige ophæve sig selv i det øjeblik den har nået sit mål, for målet må i den sidste analyse være at forklare det nu, hvori hi-

historien vender sig fremad, idet alt hvad der ligger forud for dette nu alene er at forstå som dets forudsætning.

Men i samme øjeblik denne opfattelse er fremsat, mener jeg også den er formuleret som falsk. Det er klart at det er det nu, hvor historien vender sig fremad, der giver historien som viden-skab og fremstilling mening. Men denne mening kommer ikke af, at alting for at blive forklaret rigtigt må forklares ud fra sin genese. Historien er ikke kun dette nus forudsætning, ja som så-dan er den knapt nok historie. Historie er den derimod som dette nus indhold – og det er den bl. a. fordi det netop er denne indholdskarakter af historien i nuet, der gør at nuet til stadighed er en åbning ud imod det radikalt nye som historisk mulighed, og ikke bare det tilfældige sidste trin før det næste på udviklingens nødvendige trappe. At den historiske situation vi står i nu, den krise kapitalismen nu er dukket ned i, enten vil føre til det kapitalistiske barbari i en fornyet og sandsynligvis raffineret ud-gave eller til en socialistisk magtovertagelse og de første vaklende og fejlslagne skridt mod en kvalitativ nyordning af den samfundsmæssige produktion, det skyldes ikke så meget at 'vores' krise har kapitalismens hele hidtidige udvikling som forudsæt-ning, men at den har denne udvikling som sit indhold.

Men det vil sige, at kun den historieskrivning der er sig bevidst at den ikke blot skal være traditionens forklarer, men også dens bærer, er sin opgave voksen. Og endnu er jeg stædig nok til at mene, at det igen har som konsekvens, at den 'videnskabeligt korrekte fortidsanalyse' ikke er tilstrækkelig som målsætning for projektet. For den giver ingen anvisning på hvordan projektet skal forholde sig som traditionsbærer. Hvormed på ingen måde være sagt, at projektet så må gøre sig uvidenskabeligt for at kunne forholde sig bevidst til denne side af sin opgave. At historien er nutidens (og fremtidens) indhold er ikke en moralsk, men en faktisk dom.

Det nærliggende svar på disse overvejelser er naturligvis at henvise til at det 'korrekte klassestandpunkt' er indoptaget og må være indoptaget i begrebet 'videnskabelig korrekthed'. Det er da også derhen i nærheden jeg gerne vil med alt det her. Men jeg synes ikke det er helt nemt at komme, og jeg er efterhånden ved at tro, at mine vanskeligheder ikke bare skyldes subjektivt besvær pga. mit livslange tilhør til den herskende klasse. Og iøvrigt

heller ikke bare fraværet af et klassebevidst proletariat i dagens Danmark.

Vanskelighederne hænger for en stor del sammen med det relativt simple forhold, at historien er længere end kapitalismens historie. Det betyder nemlig, at den tradition der skal formidles, strækker sig længere bagud end proletariatet kan føre sin historie. Det kan derfor være rimeligt nok at hævde, at vi må vælge at se historien fra proletariatets standpunkt. Men det kan ikke betyde, at den tradition vi skal forsøge at bære, de erfaringer vi skal forsøge at bearbejde, alene kan være proletariatets.

Eller rettere: hvis det betyder det, måtte det betyde, enten at vi skulle have valgt at lade proletariatets begyndelse være vores begyndelse, eller, da vi nu har valgt at gå lidt længere bagud, at vi så helt konsekvent skulle dele op i en forhistorie og en egentlig historie, og så lade den sidste begynde der hvor proletariatet træder ind i historien med henblik på at tage den i besiddelse⁴.

Men det er ikke min opfattelse at vi har valgt galt, eller at vi forfalsker historien ved ikke at forholde os således. Netop når man ser på historien som tradition (og dermed på historieskrivningen som traditionsbærer) bliver det klart, at det er hele historien, ikke kun kapitalismens eller proletariatets historie, der må være denne traditions indhold.

Det hænger sammen med selve historiens karakter. Historien er den ene side af historien om menneskets stofskifte med naturen (den anden side af denne historie er så naturhistorien). Det vil sige, historien er i egentligste forstand elendighedens historie, men i ligeså egentlig forstand er den historien om den bestandige kamp om ophævelsen af denne elendighed. Det vil igen sige, at historien er undertrykkelsens historie, historien om hvordan nogen mennesker har undertrykt andre mennesker og tvunget dem til at undertrykke sig selv; men historien er også historien om kampen mod denne undertrykkelse. Men det vil ikke sige, at historien evigt gentager sig selv, at kampen ikke blot er altings ophav, men også altings mål. For konkret og episk er historien historien om, hvordan kampen mod elendigheden har ført ikke til elendighedens overvindelse, men til dens samfundsmæssiggørelse, og dermed til *muligheden* for dens overvindelse. Eller for at præcisere: historien er historien om hvordan elendighedens samfundsmæssiggørelse har skabt mulighedsbetingelserne for at

utopien om elendighedens overvindelse har fået konkret realitet.

Jeg håber I kan tilgive mig dette lyriske schwung, jeg har ikke rigtig kunnet undvære det. Dets nødvendighed skyldes det forhold, at kapitalismens samfundsmæssiggørelse af elendigheden, det vil sige dens forflytning af elendigheden fra at være et naturforhold til at være et socialt forhold, som bekendt har haft den totaliserende effekt, at dette sociale forhold – altså ordningen af den samfundsmæssige produktion som en vareproduktion, der forudsætter den menneskelige arbejdskrafts tilstedeværelse som vare – nu fremtræder som et naturforhold. Denne fordrejning lader sig gennemskue, men kun i det øjeblik den forstås historisk, dvs. som kvalitativt nyt moment i den endnu uafsluttede kamp imod elendigheden. Og den eneste måde hvorpå en sådan historisk forståelse kan formidles, er ved at historien som tradition bagom kapitalforholdets historie gøres tilgængelig.

Ad hvilken omvej jeg burde være nået frem til nøjere at kunne præcisere, hvori det problematiske ved at beskæftige sig med „guldalderen“ består – men forhåbentlig også til kvalificerede overvejelser over problemets løsning.

Hvis det er rigtigt at karakterisere perioden som reaktionær, og hvis det samtidig er rigtigt at opfatte den som et fungerende 'reservoir for ideologisk konservatisme', så stiller problemet for en alternativ formidling sig således:

Umiddelbart skulle man mene, at just i den situation måtte den udelukkende 'videnskabeligt korrekte fortidsanalyse' være den tilstrækkelige betingelse for en adækvat traditionsformidling, fordi den ville være vejen til en ødelæggelse af dette reservoir. Der ville altså være tale om en variant af den 'ideologikritisk-likvidatoriske holdning', som blot udvidedes ud over det i snævert forstand ideologikritiske til en egentlig historisk forklaring. Og hvis det yderligere kunne gøres på den måde jeg allerede har antydnet, altså ved at fremstillingen samlede sin analyse om periodens egne oprørere, så så meget desto bedre, for det ville betyde at man bevarede de stumper af perioden, som er værd at bevare.

Det problematiske heri er bare, at en sådan formidling vil overse en ting: at perioden med eller uden alternativ formidling allerede er en del af vor samtids historiske indhold. Eller sagt på en anden måde: den overser det forhold, at perioden *kan* fun-

gere som konservativt ideologisk reservoir. Og det skyldes vel at mærke ikke udelukkende, at overleveringen af den har været groft forløjet. Det har den ganske vist også, i hvert fald har overleveringen som Jens Engberg viser i sin 'guldalderstudie'⁵ været præget af nogle ret så larmende fortielser. Men jeg tror ikke, at afsløringen heraf alene vil have nogen større betydning for periodens ideologiske funktionsduelighed, alene af den grund at den almindelige formidling af perioden måske nok er tilbøjelig til at lukke øjnene for dens faktiske, materielle elendigheder, men den lægger ikke særlig meget skjul på dens dybt reaktionære karakter.

Det man må have fat i er, at forløjet eller ej så er det periodens *idyl*, som formidles i traditionen. Og når den stadig kan formidles ideologisk effektivt, så skyldes det, at den kan blive kernepunktet for en protest mod den oplevede elendighed. Denne protest er ægte nok, og det har også sin rimelighed at den knyttes an til forestillingen om 'guldalderidyllen'. I den sammenhæng er det, at det er så temmelig ligegyldigt om det overleverede billede af perioden er sandt eller falsk. Det bevidsthedsmæssigt effektive ved overleveringen er nemlig dens *nostalgiske* karakter. Og her er det, at problemerne med den alternative formidling for alvor dukker op.

Det er klart nok, at en sådan formidling også må formidle et andet billede af „guldalderen“ end det traditionelle, alene af den grund at det traditionelle som sagt er forløjet. Men den må netop gøre det *også*, det vil sige den må formidle idyllen med. Og det må den gøre alene af den grund, at noget andet også ville være forløjet. Det er ikke tilfældigt, at 'den danske idyl' lokaliseres historisk til det 19. århundredes første halvdel, det er nemlig der den hører hjemme.

Problemet består i at formidle denne idyl sandt (det vil sige i dens modsigelsesfylde) og *utopisk* – i modsætning til den herskende falske og nostalgiske formidling.

Jeg har lidt kvaler med begrebet „utopisk“, jeg er ikke helt klar over hvad jeg vover mig ud i ved at bruge det, men jeg kan ikke finde på noget bedre. Jeg kan imidlertid prøve at præcisere min brug af det. Først og fremmest kan jeg gøre det ved at fremhæve, at jeg altså her bruger det modsætningsvist til „nostalgisk“, og den term mener jeg at kunne gøre nøje rede for.

Når 19. århundredes-idyllen traditionelt formidles nostalgisk, så vil det sige, at den formidles i en udtalt historieforståelse, der ser 'udviklingen' i slet almindelighed som historiens drivkraft, og idyllen formidles da som en kerne for protesten mod denne 'udvikling'. Det bliver den så videre, fordi denne 'udvikling' på kapitalfetichistisk vis opfattes som en akkumulation, der 'har sin pris'; dvs. 'udviklingen' opfattes således at nogle goder 'betales' med andre, i almindelighed sådan at forstå, at mindre goder prisses for større. I en sådan historieforståelse formidles idyllen da nostalgisk, som en tilstand der har måttet forlades for 'udviklingens' skyld, men som rummede nogle værdier, som kan genantages i den nye tilstand.

Begrebet „utopisk“ om en alternativ formidling må da ikke forstås som „fremadrettet“ – det er ikke min påstand, at idyllen skal formidles som billedet på en fremtidig idealtilstand. Begrebet retter sig tværtimod mod tilstands-aspektet i den nostalgiske formidling, det skal sige noget om, at idyllen ikke skal formidles som en forladt tilstand, men som denne tilstands mulighed.

En sådan formidling består da ikke i en fornægtelse af „Biedermeier-idyllen“. Den må tværtimod holde fast ved eksistensen af den danske idyl og dennes lokalisering til begyndelsen af det 19. århundrede – og vel at mærke holde fast ved dens eksistens, ikke udelukkende som denne periodes løgn og selvbedrag, men som en historisk og historisk virksom mulighed i perioden.

Det vil sige, at den må opfatte denne idyl som et specifikt historisk produkt af perioden. Det er nemlig ikke tilfældigt, at den danske idyl udformes just i denne periode, og dens specifikke udformning er ikke tilfældig. I arbejdsrapporten har vi fremlagt vores opfattelse af perioden som et interregnum i økonomisk-historisk henseende, som en reaktionær stilstandsperiode præget af angst og usikkerhed. Men det må tages med i periodekarakteristiken, at den fundamentale nyudvikling i landbruget var sat igang, at mulighedsbetingelserne var skabt både for en kvantitativ udvikling af produktionen og for en kvalitativ udvikling af produktivkræfterne.

Og som historisk mulighed er idyllen også et produkt af dette opbrud – uanset i hvor høj grad det var angstens filtrering og tolkning der formede produktet som netop „Biedermeier-idyl“.

Perioden var præget af voldsomme fortrængninger, men også af at der var voldsomt meget at fortrænge.

Det er hen i denne retning, jeg har forsøgt at pejle mig med min forestilling om en „utopisk formidling“ af perioden 1807-49. Pointen skulle da være, at vel er danmarkshistorien i denne periode i allerhøjeste grad et kapitel i elendighedens historie, men den er også et kapitel i historien om kampen mod denne elendighed. Og denne dobbelthed udtrykkes ikke blot af periodens oprørere, men også af den idyllisering, de gør oprør imod.

Det kan konkret ses i den nationalfølelse, der udvikles i perioden, og i (visse af) de tekster der bærer den. Mange af dens karakteristika er umiddelbare udtryk for angsten: landets lidenhed fremhæves med et eftertryk, der giver den gigantiske proportioner; og ligeledes er periodens falske „folkelighed“ i høj grad knyttet til nationalfølelsen. Men allerede her er idylliseringen også et udtryk for en historisk mulighed, nemlig muligheden for fred. Og det bliver tydeligere når man medtænker de billeder, hvori nationalfølelsen udtrykkes: de er nemlig i høj grad hentet fra den danske 'kultur-natur', det danske bondeland – og de er ganske ofte udtrykt med en sanselighed, der i sig selv er ny og ejendommelig for perioden.⁶ Denne sanselighed vil jeg altså påstå har en sammenhæng med det opbrud, der sker i perioden, og som helt konkret må have kunnet ses og opleves i udflytningernes forvandling af det danske landskab.

Når jeg netop fremhæver nationalfølelsen hænger det naturligvis sammen med, at den meget umiddelbart indgår i den historiske bevidsthed i Danmark idag – og at den er tilegnet langt ud over de klasser, der har formet den. En „utopisk formidling“ af dens formering forekommer mig at være en rigtigere måde at forholde sig på i den litteraturhistoriske fremstilling end en afvisning af den som udelukkende (små)borgerligt ragelse og øjenblår. Og vel at mærke en „rigtigere“, ikke en „mere hensigtsmæssig“. Det er ikke et spørgsmål om defaultistisk at forsøge at udnytte en nationalfølelse, når man nu engang ikke tror, man kan udrydde den. Det er et spørgsmål om en historieformidling, der sætter folk i stand til at knytte denne nationalfølelse, der er ægte nok, rigtigt historisk an – altså om at formidle denne følelse som den udspringer af og indgår i både undertrykkelsens og befrielsens historie.

Her afslutter jeg nogle underligt vaklende overvejelser, der bl. a. ikke rigtigt ved om de uhyre specifikt knytter sig til de problemer, der rejser sig af „guldalderens“ behandling i projektets sammenhæng, eller om de er af generel betydning.

Når jeg ikke desto mindre sender dem ud skyldes det, at de i hvert fald i én henseende gælder et problem, som er hele projektets, og som ikke rigtig er blevet behandlet i projektgruppen endnu: de drejer sig om litteraturhistorieskrivningens ikke litteraturhistorieforskningens problem.

Det problem er nemlig ikke et kommunikationsproblem i flad, moderne forstand, og det er ikke løst ved at vi ikke bruger fremmedord og iøvrigt holder et lavt lix-tal. Selvfølgelig skal vi lære os selv at skrive ordentlig dansk. Men hvis vi lader det blive ved det, så overlader vi i virkeligheden til andre at formulere vores problem som litteraturhistorieskrivere, og så har vi for alvor røvrendt os selv.

De overvejelser jeg har lagt frem i dette brev, kan da blive af generel betydning for projektet, hvis de blot hjælper til én ting: at klargøre at vores problem som litteraturhistorieskrivere ikke er at skrive os ordentligt ind i en bestemt kommunikationssituation, men at skrive os ordentligt ind i en bestemt historisk situation, vores egen.

Noter

1. Se efterskriftet, s. 115.
2. Martin Zerlang, *Bøndernes klassekamp i Danmark*, Medusa 1976.
3. Hermed vil jeg antyde, at visse steder (f. eks. i Corsaren) og for visse personer (f. eks. Fr. Dreier) havde retorikken dækning i stedet for at være dække.
4. Derimod ville det være falsk at forsøge at forlænge det proletariske klassestandpunkt ned i historien ved så at sige konsekvent at skrive den fra neden, altså at forsøge at skrive historien som proletariatets historie ved konsekvent at skrive den som underhundredenes historie. Det ville nemlig være det samme som at hævde, at disse underhunde (og kun de) var proletariatets forfædre. Og intet kan være mere forkert. Skal det sejrende proletariat endelig være en bestemt historisk klasses arvtager, må det være det sejrende borgerskabs. Men den går naturligvis heller ikke.
5. Jens Engberg, *Dansk guldalder*, Rhodos 1973.

6. Jeg har i den sidste tid bokset noget med Oehlenschlägers Helge og er ved at nå til det resultat, at den netop er en tekst der bærer periodens danske idyl som et sådant komplekst hele af angst. og utopi.

Linjer i nordisk prosa 1965-1975

Under denne titel udsendtes i begyndelsen af 1977 tre bind analyser under redaktion af Peter Madsen (Danmark), Kjerstin Norén (Sverige) og Helge Rønning (Norge). Da indholdet i disse bind er på linje med *Kultur & Klasse*s bestræbelser, og mange af bidragyderne har tilknytning til tidsskriftet, vil vi her gøre opmærksom på udgivelsen. Hvert bind er på ca. 430 sider og koster ca. 95 kr.

Bidragene i det danske bind er: *Peter Madsen* Mellemlagskultur – synspunkter på intelligensen i velfærdssamfundet *Peter Larsen* Bodelsens succes *Marie-Louise Svane* Cavling-pigerne og det søde liv i cirkulationen *Søren Schou* Eksistentiel historieskrivning – Om Thorkild Hansens forfatterskab *Karen Syberg* Virkeligheden der voksede over hovedet – Om Christian Kampmanns forfatterskab *Jørgen Holmgaard* Det indeklemte oprør – Om Leif Panduros romaner *Niels Brunse* Politikeren, der blev til en rigtig digter – Om Ebbe Kløvedal Reichs forfatterskab *Torben Kragh Grodal* Mellem borgerskab og arbejderklasse – En analyse af Rifbjergs prosaforfatterskab *Peter Madsen* Afmagt og utopi – Temaer i Jens Smærup Sørensens forfatterskab *Beth Junker* Arbejderlitteratur? – Tendenser i 70'ernes socialistiske litteratur *Jette Lundbo Levy* Et amfibievæsen uden for skolerne – Om kvindelitteratur og kvinders brug af litteratur i 60'erne og 70'erne.